

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 98 (1985)

Artikel: Inscriptziuns sün chasas da Sent
Autor: Pult, Jon
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235005>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 06.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Inscripziuns sün chasas da Sent

da Jon Pult

Aint il cumün da Sent as chatta las plü bleras inscripziuns in Engiadina. L'on 1975 ha Clot Pult ramassà tuot las inscripziuns a Sent e preschantà üna lavur pel rom cugnuschentscha da la patria al seminar da magisters a Cuoir. El ha registrà ed interpretà üna sesantina. La lavur, munida da bleras fotografias in culur, nun es publichada. Ella as rechatta pro l'autur a Guarda ed es gnüda cumplettada davoman cullas novas inscripziuns. Set ons plü bod vaiva Jon Duri Vital da Sent trattà parzialmaing il tema «Inscripziuns sün chasas d'Engiadina bassa» in üna sumgliainta lavur al seminar. Dal 1975 ha lura Victor Stupan in sia «Monografia dal cumün da Sent» publichà 37 inscripziuns, per part cun indicaziun dals autuors.

La litteratura populara rumantscha cun sia ricchezza da tarablas, ditas, chanzuns, proverbis e.u.i. es gnüda collecziunada e perscrutada amplamaing. Las inscripziuns percenter sun reprodüttas be casualmaing. Sur da quista tematica exista bain pac daspö il prüm artichel da ravarenda Gian Tramèr «Inscripziuns in Engiadina», publichà l'on 1859 aint il Fögl d'Engiadina e plü tard aint illas Annalas da la Società retorumantscha volum 6 da l'on 1891.

Ün grond desiderat füss ün cudesch sco quel da Robert Rüegg sur dal Partens cul titul «Hausprüche und Volkskultur. Die thematischen Inschriften der Prättigauer Häuser und Geräte, Kirchen und Glocken, Bilder und Denkmäler». Quist'ouvra cumparüda dal 1970 cuntegna sün 500 paginas 1657 inscripziuns ordinadas cronologicamaing. I's tratta quia d'ün inventar cumplet e d'üna perscrutaziun minuziusa da la cuntrada dal Partens.

Nus ans giavüschessan alch sumgliaint pel territori ladin, l'Engiadina Ota e Bassa, la Val Müstair e Bravuogn, grosso modo pel intschess da la chasa engiadinaisa. Per la realisaziun d'ün tal propöst lessan nus adüer ün pèr aspets chi füssan da cuschidrar. L'architect Max Kettner a Stuttgart ans ha fat a savoir ch'el voul as metter vi d'üna lavur da quist gener, per la quala el ha fingià ramassà bler material.

La materia nu cumpiglia be l'exteriur da las chasas, mo s'extenda eir a l'interiur da las dmuras, fin a la mobiglia. Sper las chasas esa da resguardar eir edifizis publics sco baselgia, chasa cumünala, chasa da scoula, ed eir muglin, resgia fuschinas, implants industrials e.u.i. Id es interessant da seguir la cronologia da la plü veglia a la plü nouva inscripziun. I dà cuntradas cun bleras inscripziuns, chi's pudess bod discuorrer d'üna üsanza in moda, ed otras ingio chi's chatta bain pac. La renaschentscha dal rumantsch ha contribui ad ün svilup da l'üsanza. Temps da bainstar e temps da charestia as reflecteschan illa tematica. Quella as müda da perioda in perioda e da cuntrada in cuntrada. Per lönch as poja constatar üna predominanza da character religiüs. Versets d'admoniziun da taimpra morala sun ter frequaints pro nus. Na dinrar as scuvischa reflexiuns persunalas, impissamaints filosofics ed ingaschamaint politic. I vain eir atschenà ad evenimaints locals, cha quai sajan guerras, incendis, lavinas, boudas, auazuns, epidemias ed oter. Üna discreta rolla giova pro nus eir l'umur, la leidezza, l'expressiun da cuntantezza. La lingua es per regla il rumantsch, cun fuormas persunalas, dialectalas, arcaicas. Plü bod gniva fat adöver eir dal latin, plü dinrar eir dal tudais-ch ed excepziunalmang d'otras linguas. Cun predilecziun s'inservan ils scrivonts da la fuorma poetica in rima. Chi sun ils autuors ed animatuors? Lur nom resta pel solit incuntschaint, sco cha quai es bod la regla pro la litteratura populara. Bainquants poets han contribui vers da vaglia.

A regard la fuorma exteriura da las inscripziuns as poja dir cha'l sen estetic es fich pronunzchà. Pensain al tip da scrittüra e l'execuziun tecnica, l'intagl aint il crap o in lain, il sgrafit, la pittura. Pensain a la disposiziun sülla fatschada, sur la porta, sper il bancporta, suot la pensla, tanter fanestras, sül balcon tort, qualvoutas in colliaziun culla vopna da famiglia, cun ornamaints, cun figüras simbolicas.

Eu n'ha observà daspö circa ün mez tschientiner las construcziuns e renovaziuns da chasas exeguidas a Sent e less amo dar ün pêr insais d'inscripziuns fattas da mai, per regla sün giavüsch dal possessur da la chasa.

LA GIASSA AIS STIPA
AT FERMA ÜN MUMAIN'T
LA PRESCHA DAL MUOND
NU'T RENDA CUNTAINT

Quist verset n'haja fat pro la renovaziun da la chasa d'ün vaschin. Ella as rechatta illa pittoresca giassa brav stipa chi maina da Sala sü vers il Fuorn. La quartina sur il bancporta invida al viandant da far üna posa e da laschar passar il trafic plain furia suotoura tras la via principala dal cumün. Eu m'ha laschà inspirar d'ün vegl vaschin intagliadur chi vaiva ün ödi cunter tuotta chatschaduoira e nu pudaiva star oura il pled «prescha». Ils vers tiran adimaint la bella poesia da Peider Lansel sur la rouda dal muglin giò la Val Güstina: Lavura sainz'at stramantar / sch'eir be sün tai tü stosch quintar / i nu tour stip il cuors del mond / la roda va intuorn cun rond! I sto esser cha meis verset haja plaschü a blers, perche ch'el es gnü reprodüt sün plüssas chasas in oters cumüns, ad Ardez, Scuol, Vnà, Chaflur, Valchava e cun pitschnas müdadas eir a Tschlin ed in Engiadin'Ota, minchatant eir in lous na adattats, pac stips o chi manca il bancporta, quai chi nu s'affa cul sen da l'inscripziun.

BINSAN, GNIT AINT AMIS E CUMPAGNUNS,
QUA STAIVAT SUOT L'INSAINA DALS LIUNS

Sülla fatschada da la chasa in Schigliana sun pitturats duos liuns, in bella concordanza da vers e pittura. Il vers fa allusiun a la generosità dal rai da las bes-chas. Il liun passa per ün simbol da forza colliada cun vigilanza.

ALLEGRA, AMI, VE AINT PRO MAI,
LASCHA ILS FASTIDIS DAVO TAI

Sumgliaint al vers precedaint invidan eir quists plets da s'affidar a l'ami, da's s-chargiar da pissers e da giodair la vita cumünaivla. La chasa as rechatta i'l quartier da Curtin Sura. L'abitant da la chasa am vaiva giavüschà da far ün vers infra duos uras. Quia vaiva nom da far prescha, perche cha'l pittur d'eira postà sül lö ad ün'ura fixa!

CUR CHA'L SAIN PITSCHEN CLAM'A SCOULA
GNI SVELT UFFANTS ED IMPRENDAI
LA VIT' AIS GREIVA ED IL TEMP SVOULA
MO TRAS LAVUR GLÜSCH'IL SULAI

La chasa da scuola veglia sülla piazza sper la baselgia cuntegna quista quartina masdada da morala e poesia. Il chasamaint vain amo dovrà per colonias da vacanzas. Il «sain pitschen» es ün pled chi evochescha al-

gordanzas a l'infanzia. Quai es bain il motiv per il qual la Ladinia ha tschernü a seis temp quel pled per il nom da sia revista.

MEIS ÖGL GUARDA VERS PLAZ
PENSAND ALS TEMPS PASSATS
MA EIR CUN FERMA SPRANZA
DA NOUVA CUMÜNANZA

In quist edifizii in Plaz avdaiva l'actuar dal cumün. El as fatschen-daiva culla politica locala ed observaiva il travasch sülla gronda piazza da Sent. Là vain per exaimpel festagià mincha duos ons «cuvits», l'installa-ziun da las istanzas cumünalas. Quai es üna tradiziun allegra cul pop da naiv chi vain decapità. L'inscripziun es fatta sün üna fanestra orba chi dà vers Plaz. Ella cuntegna ün appel da chürar la cumünanza.

SALÜDAST A MAI, SCHI SALÜD EU A TAI,
E'NS DAIN ÜN A L'OTER ÜN RAZ DA SULAI

La chasa es situada aint il quartier da Büglsüt. Ella appartegna ad üna famiglia da «randulins» da Sent da veglia schlatta, chi maina ün grond hotel a Firenze e tuorna adüna darcheu per las vacanzas in Engia-dina. Quist verset sulagliv es nat in ün temp da discordias in cumün e vould intimar als convaschins da viver in buna abinanza.

VI DILG VAIR SINGUR
TENGDAL VO THONTS
CHE ILG SENER GROND
D'SVR TVT ILG MVND
REGNESCH E TAIN
AINT ILG MVND IM FRAIN
AD EL SIA LAVD
CH' AIS ILG PLV AVT
ION GVSTIN

1665

Quists vers malinclegiantaivels sun gnüts scuverts avant alch ons pro üna renovaziun da la fatschada d'üna chasa in Curtin. Quai es hoz la bavradoira plü paurila da Sent. Il vegl inspecter da scuola Töna Schmid

ed eu vain provà da decifrar il text, cumplettond singulas loccas, uschè chi resorta üna spezcha d'impissamaint religius. I's tratta da la plü veglia inscripziun da Sent in lingua rumantscha. Dal punct da vista estetic (scrittüra, culur, proporziuns) es quai ün dals bels monumaints in cumün.

Sperain cha'l giubileum da 2000 ons Retoromania detta ün impuls da ramassar e perscrutar il rich s-chazi d'inscripziuns in Engiadina ed eir in otras cuntradas da la Rumantschia.

